

ДОБА ВІА «СМЕРІЧКА» В УКРАЇНСЬКИЙ ТРАДИЦІЙНІЙ ЕСТРАДІ

Денис Кочержук

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Тадейовича Рильського НАН України, Київ, Україна

E-mail: Denis_kocherzuk@ukr.net

АНОТАЦІЯ. Досліджено особливості розвитку традиційної пісенної естради, починаючи з середини 60-х рр. ХХ ст. до настання офіційної Незалежності України. Вагомим чинником дослідження послугувала творчість відомого вокально-інструментального ансамблю (ВІА) «Смерічка» (м. Вижиця Чернівецької області). Особливу увагу сконцентровано на використанні електромuzичного інструментарію гурту та досвіду їх аудіозаписів як традиційної форми збереження й реставрації пісенної спадщини. Означено характерні ознаки появи стилю «біг-біт» як ключовий напрям розвитку електронної музики середини ХХ століття.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: аудіозапис, ВІА, «Смерічка», «біг-біт», популярна музика.

I. Вступ

Період 1966-90-х рр. ознаменував появу нового етапу у формуванні популярного мистецтва України як «Доба ВІА». Це відрізнялася від попередніх (зокрема, академічних) етапів змінами стильового напрямку (привнесенням в українське мистецтво стилю «біг-біт»), тембровою переорієнтацією інструментарію колективів, пов'язаною з досягненнями епохи НТР (науково-технічної революції), а також – зверненням до традиційних фольклорних джерел і широким використанням народно-пісенних зразків (особливо гуцульського та буковинського регіонів, позначених акцентованою темпо-ритмічною складовою). Основним джерелом популяризації пісенних прикладів ВІА були: телебачення, радіомовлення, кінофільми, відео кліпи. Це й сприяло еволююванню звукозаписної та звуковідтворюючої техніки, появи нових прийомів у використанні електромuzичного інструментарію. Бурхливий розвиток музично-технічних та технологічних процесів скомпонував утворення чисельної кількості аматорських вокально-інструментальних ансамблів на теренах колишнього СРСР, а особливо – України. Здебільшого то були гурти аматорського музикування (насамперед, у школах, технікумах, університетах та установах клубного характеру), де співали не тільки українські пісні, а й активно переймали та долучали до свого репертуару найпопулярніші зразки європейських виконавців і груп. Історично епоха розквіту ВІА започаткувала перехід самодіяльно-аматорської творчості молодих артистів до рівня професійного музикування, про що свідчило включення кращих артистів із колективів до штату обласних і республіканських філармоній та концертних об'єднань.

II. Основна частина

Особливого статусу серед музичного виконавства та композиторської творчості, пов'язаної з мистецтвом доби ВІА – вокально-інструментальних ансамблів – в останній третині ХХ століття набуло питання запису та збереження дискографічного матеріалу. Зазначимо, що тогочасні технології звукозапису, пов'язані з існуючими та винаходом нових розмаїтих способів фіксації звука, ознаменували надзвичайну популярність творчості вокально-інструментальних ансамблів.

В означений період для запису творчості ВІА був поширений переважно електромеханічний спосіб. Досить часто грамплатівки – чи то «Гранд», чи то «Міньон» – переформатовувалися у т. зв. «ребра» (1960-і рр., доріжка на рентген-плівці), а потім в аудіокасети, магнітофонну плівку і розповсюджувалися напівлегально. Зрідка деякі ансамблі записувалися як телефільми, або як телекліпи [2, 290].

Наголошуємо, що першими ВІА були колективи родом з України. Поширений розвиток популярної музики на традиціях фольклорних джерел, насамперед, був пов'язаний з особливостями появи електромuzичного інструментарію в Україні (переважно саморобний, зрідка – фірмовий імпортований). Із настанням ери цифровізації під час компонування електронної музики розпочали активно застосовуватися процеси цифрової обробки звука та створювати нові

виражальні палітри. Тобто за допомогою електронних засобів автор komponує наповнення музики, формує логіку й спосіб розгортання твору чи альбому, розгортає драматургію пісні (-ень).

ВІА «Смерічка» була організована при районному Будинку культури м. Вижиця Чернівецької обл. Ініціатором створення гурту став Л. Дутковський, який також був художнім керівником колективу та виконавцем на клавішних музичних інструментах і гітарі [6]. Склад ВІА змінювався кілька разів, показав різну естетику характеру у формуванні стильових особливостей музики, залишаючи, однак, не змінене наповнення свого репертуару фольклорними інтонаціями. До найпершого творчого складу входили: солістка-вокалістка гурту – Л. Шевченко; вокалістки жіночого ансамблю: О. Журумія, З. Маслова, Г. Мокрецова, М. Наголюк, А. Ольшанська, С. Фрунзе, Р. Хотимська, Н. Цопа, Н. Чабанова. Базову основу «біг-біт» колективу становили: В. Бурмич і Л. Сіренко – духові; О. Гончарук – вокал, ритм-гітара; В. Музичко – бас-гітара, вокал; О. Шкляр – соло-гітара, саксофон; Ю. Шпорін – барабани. Від 1968 р. склад колективу поповнився такими солістами-вокалістами, як: В. Зінкевич, М. Ісак, В. Матвієвський, В. Михайлюк, В. Середа. Від листопада 1969 р. в ансамблі знову оновлення колективного угруповання музикантів. Зокрема, на запрошення Л. Дутківського солістом-вокалістом став Н. Яремчук, а з 1972 р. – М. Єжелек. Піку своєї популярності «Смерічка» набула у творчій співпраці з талановитим композитором-піснярем В. Івасюком. Його «Червона рута» (1970), як і кілька інших пісень («Миля моя», «Я піду в далекі гори», «Водограй»), полонили не тільки слухачів тодішнього СРСР – неодноразово були переможцями пісенних конкурсів та всесоюзних концертних програм, – але й перелетіли кордони, тиражувалися, стали брендами різних фірм.

Поступово колектив «Смерічки» розпався, як і згасла його популярність серед українських слухачів. Від 1970 р. в оновленому й розширеному складі ВІА виступали: О. Бродовінський, В. Гнатюк і О. Курик – духові інструменти; О. Мазан – ударні інструменти; О. Мараков – ритм-гітара та вокал; Б. Октавіан – лідер-гітара; О. Федотов – бас-гітара. Після загального визнання ВІА «Смерічка», на чолі з керівником Л. Дутковським, у квітні 1973 р. запросили до складу гурту професійних артистів Чернівецької обласної філармонії. Таким чином, спостерегаємо градацію створення «Смерічки-2» [3]. Це нова творча версія ансамблю в оновленому складі, однак на традиційній платформі електромозичного інструментарію. До колективу додалися провідні вокалістки української музичної культури: Л. Артеменко (пізніше солістка Дніпропетровського ансамблю «Водограй»), А. Зборлюкова, А. Лазарук родом з м. Кишинів (нині популярна артистка в Румунії), Н. Пашенко з м. Київ, О. Шевченко із Закарпаття та сестри Зайцеви. Наприкінці, із 1975 до 1979 – колектив перебував у творчій кризі, хоча Л. Дутковському й вдалося повернути до складу гурту Н. Яремчука, але це лише призвело до пертурбації «кризової» версії під назвою «Смерічка-3» [1, 252]. Склад колективу поповнився солістами: А. Зборлюковою, Д. Степановським, Н. Яремчуком; бек-вокалістами: сестрами Зайцевими та О. Шевченко-Яремчук; М. Григорович, П. Майзель і А. Шерман – духові; В. Борисенко – ударні інструменти; О. Герцен – гітара; Н. Зільберман (спенічний псевдонім Натан Наталка) – оригінальний жанр; А. Зомборі – бас-гітара; В. Рябченко – фортепіано; Г. Скупинський – клавішні інструменти [5]. Наприкінці 1979 р. відбулася чергова реорганізація «Смерічки», що ознаменувалася запрошенням до керівника колективу Л. Дутковського повернутися на роботу в Чернівецьку філармонію, таким чином оновивши склад колективу філармонії професійними музикантами зі Львова. Оновлена ВІА «Смерічка» поповнилася солістами П. Дворським, В. Морозовим та Н. Яремчуком. Інструментарій колективу доповнився клавішними музичними інструментами у виконанні В. Середи та В. Прокопика; бек-виконавцями С. Гнатюк-Дворською та С. Соляник; барабани – І. Леська; Ю. Луцейка – гітара; О. Соколова – бас-гітара. Також вже було підготовлено й концертну програму ВІА, яку доповнили нові пісні композиторів, П. Дворського, Л. Дутковського, В. Морозова.

Останній, п'ятий етап діяльності «Смерічки» був вибудований на чолі з художнім керівником – Н. Яремчуком. Музичною частиною ВІА опікувався О. Соколов, трохи пізніше – В. Прокопик,

а в останні 2 роки існування колективу – О. Шак. Досить стрімко ВІА «Смерічка» повернула собі звання «сразкового» біг-біт колективу української поп-музики; але, на превеликий жаль, тільки частина нової блискучої програми, з елементами яскравого шоу і, як вважає українське музичне суспільство, стилю «new-wave», було записано на грамплатівці-мінйоні. У 1981 р. Н. Яремчук став учасником фестивалю «Братіславська ліра», композиція Раймонда Паулса «Я тебя рисую» була написана виключно для участі в цьому фестивалі, але виконавець повернувся з призом глядацьких симпатій; наступного року «Смерічка» була удостоєна Республіканської комсомольської премії ім. М. Островського. У репертуарі ансамблю звучали твори В. Івасюка, Л. Дутковського, О. Злотника та В. Морозова, але було багато й обробок українських народних пісень: «Порізала-м пальчик», «Ой у лісі під ялинов», «Повівав вітер степовий» тощо. Із 1988 р. «Смерічка» вже виступала як музичне оформлення та вокально-інструментальний акомпанемент співакам П. Дворському та Н. Яремчуку, адже гурт став рядовим еkleктичним ВІА в українському музичному середовищі. Після смерті Н. Яремчука (30 червня 1995) ВІА «Смерічка» припиняє своє існування [6; 7]. Таким чином, ми спостерігаємо особливий феномен того, як асимілюється українська музична культура з культурою Західної Європи, що продукує унікальне явище розвитку популярного мистецтва, та майже за 10 років набуває широкої світової популярності. Зауважимо, що ВІА «Смерічка» з аматорського музичного гурту став високопрофесійним артистичним колективом та ознаменував нові шляхи подальшого успішного розвитку національних традицій в естраді музичного мистецтва.

Пам'ятками творчості ВІА «Смерічка» нині нам слугують записи ВСГ «Мелодія». Ця фірма при Міністерстві культури СРСР здійснювала записи усіх видів мистецтв, виготовляла та розповсюджувала платівки виконавців, реставрувала архівні записи. До складу «Мелодії» входили: студія грамплавання (провідна художньо-промислова організація), заводи з виготовлення аудіоносіїв, студії звукозапису в колишніх країнах СРСР, зокрема в Ленінграді, Києві, Ризі тощо [4, 357–359] У 1974 р., за ініціативи звукорежисера Ю. Вінника, було створено Київську редакцію «Мелодія», що виконувала функцію грамплавання провідних колективів і виконавців на теренах України. Провідними редакторами тоді були Ю. Щириця та М. Кузик (з 1976), а сама фірма проіснувала аж до розпаду СРСР (наприкінці 1990 р. на базі «Мелодія» створено «Аудіо Україна»). За весь період роботи філії вдалося записати велику кількість програм як українських виконавців, так і творчих колективів.

III. Висновки

Поява першого українського ВІА «Смерічка» була закономірним явищем у вітчизняному популярному мистецтві та ознаменувала потужність інтенсивного розвитку індустріалізації музичної культури у світі. Електронна музика, що виникла як науково-технічний напрям авангарду, перетворилася на один із конвенційних струменів сучасної (популярної) культури. Не виникає сумніву, що діяльність українського біг-біт колективу періоду 1966-70-х рр. заклала фундамент існування популярного мистецтва України. Стиль «біг-біт» орієнтувалися передусім на аудиторію молоді, чії запити робили ставку на світові масово-музичні тенденції, попри ідеологічні перепони того часу. Таким чином, творчість ВІА «Смерічка» базувалася передусім на естетичних засадах нового віяння, а не на традиційних конфесіях тогочасної музичної культури (академічна чи/та народна музика). Активна робота із застосуванням різноманітного електроміузичного інструментарію та студійної апаратури, а також використання аранжувальних методів джазу й рок-музики сприяли поширенню масовості музичної культури. Звернення ВІА до жанрів українського фольклору відбувалося у зв'язку з природною потребою національного самовизначення в межах тогочасної тоталітарної системи, як своєрідний супротив творчої особистості панівній ідеології. Це привело до появи на українських теренах та й ширше оригінальних композицій, з використанням народних джерел і власних авторських творів, насичених національним мелосом. Прикметно, це все відбувалося тоді, коли українські ВІА входили до державних концертних інституцій, чого не помічаємо у

країнах Західної Європи. Така детермінантність передбачала протилежний устрій, зокрема жорстку зумовленість репертуарної політики, колективну залежність від державних замовлень, обмежувала творчі перспективи та зусилля музикантів у продукуванні нових зразків музичного виконавства. Локалізація цензури, відсутність конкурентного ринку з боку заборони популяризації гуртів країн Європи зумовили деградацію значної кількості вітчизняних вокально-інструментальних ансамблів, зокрема й їх занепаду з боку художнього рівня. Однак вони залишилися віхами загального історично-культурного процесу доби, а своїми кращими зразками позначили обрій національної поп-культури останньої третини ХХ ст.

IV. Список використаних джерел

- [1] Brytskyi, P. (2003). Levko Dutkivsky – the creator of «Smerichka». *Bukovynskyi zhurnal*, 3-4, 252.
- [2] Drabchuk, Y. (2013). Mass song in the context of the work of Ukrainian composers and performers. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*, 19 (2), 286-292.
- [3] Ivasiuk, V. (1977). How «Smerichka» grew up. *Krugozor*, 3.
- [4] Kuzyk, M. (2011). «Melody». In *Ukrainska muzychna entsyklopediia*, 3, 357-359
- [5] Kretsu, I. (1970, October 27). New songs are heard. *Zorylei Bukovynii*.
- [6] Pustovit, L. (1973, January 28). Melodies of the Bukovinian region. *Kultura i zhyttia*.
- [7] «Smerichka» (2023, March 15). Soviet/Ukrainian ensemble founded in 1966 by Levko Dutkivsky. *Discogs*. <https://www.discogs.com/artist/1336220-Смерічка>

THE ERA OF THE «SMERICHKA» VIA IN UKRAINIAN TRADITIONAL POP

Denis Kocherzhuk

ABSTRACT. The article examines the peculiarities of the development of the traditional song variety art from the mid-60s of the twentieth century to the official Independence of Ukraine. An important factor in the study was the work of the famous vocal and instrumental ensemble (VIA) «Smerichka» (Vyzhnytsia, Chernivtsi region). Particular attention is focused on the use of the group's electromusical instruments and the experience of their audio recordings as a traditional form of preservation and restoration of the song heritage. The characteristic features of the emergence of the «big beat» style as a key direction of development of electronic music in the mid-twentieth century are outlined.

KEYWORDS: audio recording, VIA, «Smerichka», «big beat», popular music.